

Formy spoluviny.

Vladimír M í š a (Brno.)*

Teoretická konstrukce a stanovisko platného práva.

Trestný čin, jako jednání protiprávné, zaviněné a trestné musí být v kausální souvislosti s protiprávným výsledkem oné činnosti, t. j. trestně relevantní změna v prostoru a čase přivedená musí být dostatečně vysvětlena jednáním, které vykazuje uvedené náležitosti. Změna tato, pro trestní právo významná, může být přivedena buď činností jediné osoby, nebo činností více osob.

V prvním případě, jestliže vyloučíme jakoukoliv účast osob třetích, mluvíme o pachateli.¹⁾ Pachatel je osoba, která způsobem zakládajícím vinu a odpovědnost přivedila objektivní skutkovou podstatu trestného činu tím, že vykonala činnost vymezenou blíže v jednotlivých zákonných skutkových podstatách.

V druhém případě, kdy protiprávný výsledek byl přiveděn činností více osob, může jejich účast spočívat buď v tom, že protiprávný výsledek byl přiveden stejnou činností dvou nebo více osob, která sama o sobě tento výsledek dostatečně vysvětluje, nebo v tom, že pouze některé ze zúčastněných osob jednaly takovým způsobem, že jejich činností je výsledek onen vysvětlen, kdežto činnost osob ostatních k výsledku tomuto pouze přispěla.

Na první pohled jest patrné, že tu operujeme pouze s objektivní náležitostí trestného činu, t. j. se změnou ve světě vnějším, jejíž přivedení, resp. nepřivedení, je důvodem, že zákon prohlašuje činnost, kterou tato změna je vysvětlena, za trestný čin (jsou-li ovšem dány i ostatní náležitosti); že pachatel, t. j. osoba, jejíž činností je tato změna dostatečně vysvětlena, je trestný, vyplývá z ustanovení vymezujících skutkové podstaty jednotlivých trestných činů. Z důvodů kriminálně politických může se však jevit i činnost jiného druhu (jíž výsledek onen není vysvětlen) trestu hodná. Jestliže tedy má být vedle pachatele trestána některá z osob, jejíž činnost byla rovněž podmínkou trestně relevantního výsledku (ne však příčinou), jest nutno, aby trestní zákon obsahoval o tom výslovný předpis. A právě tyto případy trestné účasti více osob na přivedení trestně relevantního výsledku označujeme jednotným názvem spoluviny.

Jeví se tedy spoluvina jako důvod rozšíření trestní pravomoci na osoby, které nelze označiti jako pachatele, čímž vy-

*) Předneseno v semináři trestního práva univ. prof. Dr. Jaroslava Kallaba v Brně.

¹⁾ Tím vylučujeme, prozatím, t. zv. nutné účastenství.

lučujeme pachatele z okruhu *spoluvinníků*. Raison d'être spoluviny spočívá v tom, že přes to, že určitým jednáním lze si dostatečně vysvětliti výsledek, pro trestní právo rozhodný, jeví se nám jiné jednání buď přímo příčinou nebo takovou podmínkou onoho jednání,²⁾ a tím i jednou z podmínek výsledku, že z těchto kriminálně politických důvodů, z nichž dochází k prohlášení jednání pachatelova za trestný čin, jeví se nutným stanovit trestnost i tohoto jednání. Jedině takto lze odůvodniti existenci spoluviny.

Z toho, co bylo řečeno vyplývá, že podmínkou spoluviny jest, aby:

a) byla přiveděna protiprávní změna ve smyslu trestního práva;

b) aby tato změna byla dostatečně vysvětlena činností osoby, která, jsou-li dány i ostatní náležitosti trestného činu, jest pachatelem;

c) aby k přivedení této změny přispěla ještě činnost osob jiných.

ad b) c) Těmito náležitostmi vylučujeme z okruhu spoluviny jednání, které, byť i bylo faktickou podmínkou výsledku, přiveděného protiprávní činností jiné osoby, jest prohlášeno za trestné samo o sobě. Neboť trestnosti osoby, jejímž jednáním trestně relevantní výsledek nelze sice vysvětliti, jež však přes to jest jednou z podmínek tohoto výsledku, lze docílití dvojím způsobem: buď jest jednání toto trestné samo o sobě, nebo jest trestné jedině byl-li činností pachatelovou přiveděn protiprávní výsledek. V prvním případě však není zapotřebí hledati zvláštní vztah k cizímu protiprávnímu jednání, neboť činnost taková (jsou-li dány i ostatní náležitosti) jest trestným činem, jenž spočívá v tom, že byl přestoupen zákaz jednati způsobem, který by mohl býti jednou z podmínek cizí trestné činnosti; osoba, která takto jedná, jest *pachatelem* tohoto tr. činu. Naproti tomu v případě druhém nebyl činností osoby, kterou označujeme jako spoluvinníka, přiveděn žádný protiprávní výsledek; má-li býti trestán, jest nutno, aby jeho jednání bylo uvedeno v určitý (právní) vztah k výsledku činnosti pachatelovy, jenž spočívá v tom, že jednání toto je prohlášeno za formu trestné činnosti.

Jest tedy zásadě, že trestný čin musí býti v kausální souvislosti s trestně relevantním výsledkem, rozuměti tak, že jednání toto musí býti formou trest. činnosti, tedy že kausální souvislost ve smyslu trestního práva může spočívati nejen v tom, že činností určité osoby je protiprávní výsledek dostatečně vysvětlen, nýbrž i v tom, že činnost třetí osoby byla pouze podmínkou³⁾ tohoto výsledku.

²⁾ Nebo jest alespoň způsobilý takovouto příčinou neb podmínkou býti.

³⁾ V zákoně blíže vymezenou.

Skutečnost, že spoluvina (přesněji řečeno, její konkrétní formy: spolupachatelství, návod a pomoc) je závislá na přivodění protiprávního výsledku činností osoby třetí, dochází svého výrazu v t. zv. zásadě akcesority spoluviny.

Akcesorita tato může být různé intensity:

1. Jednání osob zúčastněných na přivodění protiprávního výsledku jest uznáno za formu trestné činnosti, a trestáno, jen když pachatel jest pro svůj trestný čin *trestán*.

2. Jednání takové jest uznáno za formu trestné činnosti, když činnost, jíž jest protiprávní výsledek dostatečně vysvětlen, jest *trestným činem*, t. j. jednáním protiprávním, zaviněným a trestným, bez ohledu na to, zda pachatel tohoto trestného činu jest též trestán čili nic.

3. Jednání zúčastněných osob jest uznáno za formu trestné činnosti i v tom případě, že jednání osoby, která bývá označována jako pachatel, není trestným činem pro nedostatek viny, tedy v případě, kdy je dán pouze protiprávní výsledek, nikoliv též trestný čin nebo dokonce potrestání pachatelovo.

Akcesorita spoluviny v těchto třech případech, resp. v třetím z nich, nebývá vždy uznávána. Totiž: ze správného poznatku, že důvodem zákroku trestající moci státu je pouze trestný čin, se nesprávně vyvozuje, že, stanoví-li právní řád trestnost spoluvinníka, je důvodem toho, a tedy i důvodem zákroku proti němu *trestný čin pachatelův* (1. a 2.), že tedy spoluvinník si trestnost »vypůjčuje« z trestnosti pachatelovy, která přirozeně závisí na tom, zda jeho jednání jest trestným činem. Akcesorita spoluviny jest pak spatřována v tom, že podmínkou spoluviny jest trestný čin pachatelův.

Formujeme-li takto akcesoritu spoluviny, pak nutno uznati, že akcesorita není pojmovou náležitostí spoluviny; spatřujeme-li však akcesoritu spoluviny v tom, že trestnost spoluvinníka závisí na protiprávné změně přivoděné osobou třetí, pak nutno uznati, že podmínkou spolupachatelství, návodu a pomoci jako forem trestné činnosti jest jejich akcesorita; tedy nesamostatnost plynoucí z toho, že právní relevance určité činnosti závisí na výsledku činnosti osoby třetí. Spoluvina sama o sobě není formou trestné činnosti, jest to pouze název, jímž shrnujeme konkrétní formy akcesorní trestné činnosti, t. j. spolupachatelství, návod a pomoc. Každou z těchto činností lze spáchatí tr. čin (který bývá označován rovněž jako spolupachatelství, návod nebo pomoc) tím, že činnost tato přistoupí k činnosti jiné osoby, kterou jest přivoděn konkrétní protiprávní výsledek, od něhož se dostává i trestnému činu spoluvinníkovu bližšího označení (návod ke krádeži, pomoc při vraždě atp.).

Než přikročíme k bližšímu pojednání o jednotlivých formách spoluviny, zbývá ještě vyjasniti otázku, u činů jakého

druhu je spoluvina možna; zda je totiž možna pouze u deliktů dolosních, či zda se vztahuje i na delikty kulposní.

Musíme především rozlišovati, zda možnost spoluviny, která u deliktů dolosních nikým popírána není, jest u deliktů kulposních vyloučena předpisem pozitivního práva či již pojmově.

Jestliže definujeme spoluvinu jako trestnou účast dvou neb více osob na přivodění relevantního výsledku (při čemž opět nepřihlížíme k t. zv. nutnému účastenství, což však na věci nic nemění), nelze pochybovati o tom, že spoluvina je možna i u deliktů kulposních.

Jsou pak možny tyto kombinace:⁴⁾

I. Několik osob provádí společně určitou činnost, z nich:

a) všechny jednájí kulposně (2 dělníci shodí na ulici trám a poraní chodce)

b) některé jednájí dolosně, jiné kulposně (A a B hodí C do vody; A ví, že C neumí plavat, a jedná s úmyslem zabítí, B to neví, jedná tedy pouze kulposně)

II. Jestliže k činnosti pachatelově⁵⁾ přistoupí činnost návodce neb pomocníka, jsou možny tyto kombinace:

a) všechny zúčastněné osoby jednájí kulposně (A i B považují revolver za nenabítý: A vyzve B, aby na C střelil — C jest usmrcen; A nechá nedbale ležet nabitý revolver, B s ním neopatrně manipuluje a usmrtí C).

b) pachatel jedná dolosně, účastník (návodce nebo pomocník) kulposně (neopatrná poznámka, že dům jest neobydlen, je osobě B podnětem, aby se do onoho domu vloupala; A nechá nedbale ležeti nabitou zbraň, již B úmyslně použije k vraždě).

c) pachatel jedná kulposně, účastník dolosně (A, který ví, že zbraň je nabitá, pohne B, který o tom neví, aby střelil na C; A pomáhá poněkud opilému B otevřítí vrata stodoly, do níž tento chce vstoupit s rozžatou svící).

Zda v uvedených případech jde o spolupachatelství, návod či pomoc nelze řešiti abstraktně, nýbrž jedině s hlediska jednotlivých trestních zákonů, které určují, jaké náležitosti po stránce viny musí jednání zúčastněných osob vykazovati, aby bylo trestným činem (spolupachatelství, návodu, pomoci) ve smyslu tohoto kterého právního řádu.

I. Spolupachatelství.

Spolupachatelství spočívá v tom, že trestně relevantní výsledek byl přivoděn společně více osobami; jak již sám název

⁴⁾ Kern: der Gerichtssaal, roč. 1926, sv. XCII., str. 137 a 138.

⁵⁾ Pokud v této souvislosti mluvíme o pachateli, přihlížíme pouze k vnější stránce činnosti a označujeme jako pachatele osobu, již Kern nazývá »der Ausführende«.

naznačuje, činnost každého spolupachatele jest vlastně činností pachatele, to znamená, je pro onen trestný čin typickou. Činnost tato musí dále vykazovati všechny subj. i obj. náležitosti onoho trestného činu: důvod pak, proč stejnou činnost několika osob spojujeme, spočívá v tom, že činnost jich všech byla podmínkou téže změny ve světě vnějším, kterou právní řád prohlašuje za protiprávnou; od ostatních forem trestné činnosti, t. j. činnosti pachatele, návodce a pomocníka, liší se tato činnost tím, že protiprávní výsledek její jest vysvětlen dostatečně činností každého spolupachatele.

Tato, čistě vnější náležitost však nedostačuje (nikdo nebude považovati, s výjimkou, že zákon tak výslovně stanoví, za spolupachatele dva zloděje, kteří se vloupají do téže pancéřové pokladny, jeden tak, že poruší zámek, druhý tak, že probourá stěnu, do níž je pokladna vestavěna a vyřízne do zadní stěny pokladny otvor; náhodná skutečnost, že se v pokladně setkají není ještě důvodem, proč na ně hleděti jako na spolupachatele); jest nutno aby (takovéto) náhodné případy stejného zasažení téhož právního statku byly odloučeny od případů, kdy porušení právních předpisů není dílem náhody, nýbrž skutečností, jež závisí na vůli osob, jež se ho dopustily.

Prostředkem, jak dosáhnouti tohoto rozdělení jest vědomí oněch osob, zda jednájí společně, t. zv. vědomí součinnosti. Prostá vůle spáchatí tr. čin společně nedostačuje, neboť, pokud nedošla výrazu ve vnější činnosti, je pro trestní právo irrelevantní. Jest tedy stejnou činnost více osob směřující k realizaci téhož trestného činu na témž předmětu právní ochrany považovati za činnost pachatelů, pokud chybí vědomí součinnosti.

Zbývá ještě vymeziti, co jest to činnost pro konkrétní trestný čin typická: jest to činnost, vymezená v zákonných skutkových podstatách jednotlivých trestných činů (Němci mají pro ni daleko přílehavější výraz »Ausführungshandlung«). Tedy spolupachatelem vraždy jest, kdo u vědomí součinnosti provádí činnost směřující k usmrcení člověka v úmyslu usmrtiti ho, spolupachatelem krádeže jest, kdo v tomto vědomí odejme cizí věc movitou, při čemž jsou splněny též ostatní náležitosti skutkové podstaty krádeže, atd. U deliktů kvalifikovaných je spolupachatelem, kdo u vědomí součinnosti provede činnost, která sama o sobě jest trestným činem, ale ve spojení s činností, kterou provede druhý spolupachatel, je deliktem složeným. Jestliže tedy A zabije C, a B ho oloupí, tu za předpokladu, že se obojí stalo u vědomí součinnosti, jsou A i B spolupachately vraždy loupežné.

Jestliže srovnáváme to, co bylo řečeno o kriminálně politických důvodech spoluviny, pozorujeme, že nelze zásady zde vyslovené vztahovati na spolupachatelství. Neboť činnost spolupachatelů jest trestná i tehdy, jestliže nepřihlížíme k vědomí

součinnosti t. j. momentu, který jest důvodem trestnosti *společné* činnosti jako takové, takže zde vlastně *není zapotřebí* stanoviti zvláště trestnost takovýchto jednání, ani činnost spolupachatelů označovati jako zvláštní formu trestné činnosti. Je tedy možno pohlížeti na tuto činnost jako na činnost několika pachatelů, bez ohledu na vědomí součinnosti; tím ovšem pojem spoluviny splývá s účastenstvím, a jedno z těchto označení se stává zbytečným. Jestliže podržíme pro návod a pomoc společný název spoluviny (pro niž pak ovšem platí vše, co bylo výše o spoluvině řečeno) stojíme vlastně na stanovisku platného práva (dříve rakouského); název účastenství reservovala pak praxe tohoto práva pro zvláštní druh pomoci psychické.

Teleologické úvaze, že není zapotřebí zvláštní konstrukce spolupachatelství, logická konstrukce spoluviny nikterak neodporuje; ba naopak, má určité výhody, neboť jednají-li dvě osoby společně za stejným cílem, je přirozeno, že, i když činností každé z nich lze výsledek dostatečně vysvětliti, nekoná každá z nich vše, co by musela vykonati, kdyby jednala sama, že tedy výsledek trestně relevantní je daleko lépe vysvětlen činností společnou. Spolupachatelé tedy neodpovídají pouze za to, co činností každého z nich, bez ohledu na ostatní, bylo vykonáno, nýbrž za celý výsledek činnosti spolupachatelské.

Právo platné v zemích historických neobsahuje obecných ustanovení o spolupachatelství: jest tedy na osoby, které společně vykonají protiprávnou činnost, pohlížeti, striktně vzato, jako na pachatele. Přes to však praxe uznává výhody konstrukce spolupachatelství, což pozorujeme v rozhodnutích nejvyššího soudu, dle nichž spolupachatelé odpovídají za celý výsledek vědomě společného jednání, při čemž není třeba předchozí úmluvy, ba činnost všech pachatelů nemusí býti ani stejnorodou ani stejně hodnotnou.

Uvedená zásada o odpovědnosti spolupachatelů má význam též pro kvalifikaci trestného činu, na př. zda jde o zločin krádeže dle § 174 II. a.

Jelikož spolupachatelství u deliktů kulposních není pojmově vyloučeno, a platné právo o věci neobsahuje výslovných předpisů, jest možno míti za to, že přenechává praxi stejnou volnost, jako jsme pozorovali u deliktů dolosních.

Spolupachatelství blíží se do jisté míry t. zv. nutné účastenství; tímto výrazem označujeme případy, kdy téhož tr. činu se účastní rovněž více osob, ale jejich účast jest již pojmovou náležitostí onoho trestného činu, takže jednotlivcem ani nemůže býti spáchán. Tato činnost může býti buď prostou součinností (v našem právu na př. §§ 68, 73, 83, 206, 207) nebo činností vzájemnou (§§ 129b, 131, 502, 504, 505; 160, 161).

(Dokončení.)